

VAN DE REDACTIE

Zo vlak voor het einde van het jaar willen wij graag het derde nummer van de VTB Nieuwsbrief presenteren. Ondanks het korte tijdsbestek is het weer een gevarieerd nummer geworden. Omdat twee leden ons binnenkort gaan verlaten en inhoudelijke artikelen veelal door de commissieleden geschreven worden zal de commissie sterk uitgebreid moeten worden. Een oproep aan de leden dus om ofwel lezenswaardige stukken aan te leveren, ofwel deel uit te gaan maken van de redactie. Deze oproep past in het streven van de VTB naar meer interactie onder de leden. Hiervoor is de VTB-website ook aangepast. Jaap van Overbeek heeft veel werk gestoken in de verbetering en een bezoek aan de vernieuwde website is dan ook een aanrader. Kijk in deze periode trouwens wel uit met het eten van teveel (palm)oliebollen en zorg ervoor dat u het nieuwe jaar 2008 weer gezond, fris en verantwoord kunt beginnen.

Wij wensen alle lezers van de VTB Nieuwsbrief een heel gezellige Kerstmis, een heel goede jaarwisseling en het allerbeste voor 2008!

BIOMASSA EN BOSSEN

We worden overspoeld in de media en de mailtjes met informatie en aankondigingen over ontwikkelingen in de productie van energie door biomassa, biofuels en biodiesel. Wat hebben de bossen, de tropische bossen daarmee te maken? Er zijn kansen maar ook bedreigingen en veel is nog onbekend. Kennisontwikkeling hierover gaat snel en informatie is nodig om adequaat te kunnen handelen. De vraag naar biomassa voor elektriciteitsproductie en voor autobrandstof neemt sterk toe. Het gaat dan

om hout, palmolie, koolzaadolie, en ethanol uit suikerbieten, suikerriet en granen, zoals tarwe. Het spanningsveld zit tussen landgebruik voor voedselproductie en landgebruik voor de productie van biobrandstof (ook door voedselgewassen). Dit zal mogelijk tevens de prijs van voedsel opdrijven. Bovendien zijn er grotere arealen voor de landbouwproductie nodig en dit zal weer ten koste gaan van bos en biodiversiteit. De snelheid van investeringen in deze sector zal de druk nog sneller opvoeren.

De technische ontwikkelingen gaan eveneens razendsnel, voor een groot deel gedreven door investeringen en beleidsbeslissingen in met name de VS in hun streven om onafhankelijker te worden van de olie uit het Midden-Oosten. De 1e generatie biobrandstoffen is vooral gebaseerd op voedselgewassen, met hoge kosten, lage rentabiliteit, lage efficiëntie, weinig klimaatvoordelen en met de genoemde concurrentie voor voedsel. De 2e generatie biobrandstoffen is meer gericht op het gebruik van houtige gewassen en grassen of restafval die een beter economisch perspectief hebben en minder belastend zijn voor het klimaat. De 3e generatie die zich nog meer richt op technologische verbeteringen in de conversie en synthetische biobrandstoffen en innovaties heeft nog tijd nodig om zich verder te ontwikkelen.

In Nederland is eerder dit jaar het eindrapport van de Commissie Cramer (nu minister van VROM) aangeboden aan het kabinet. Dit rapport geeft een toetsingskader voor de productie van duurzame biomassa met een aanzet voor de Criteria en Indicatoren om de risico's van grootschalig gebruik van biomassa voor natuur, milieu en sociale en economische effecten te beperken. De duurzaamheidcriteria zijn per thema uitgewerkt: broeikasgasemissies; concurrentie met voedsel en andere lokale toepassingen; biodiversiteit; milieu; welvaart en welzijn. Het zeer interessante rapport is te vinden op: <http://www.vrom.nl/docs/20070427-toetsingskader-duurzame-biomassa.pdf>

Steeds meer initiatieven worden ondernomen die in verband staan met deze problematiek. Zo organiseerde op 12 december jl de Global Change Commissie (en Biologische Raad) van de KNAW samen

met het Copernicus Instituut van de Universiteit Utrecht een dag praten over 'Biomassa en Biodiversiteit'. Het onderdeel biodiversiteit kwam die dag marginaal aan bod, zowel in de presentaties als in de discussies, maar er bleef genoeg interessante kost over. De kernvragen van die dag lagen op het gebied van de schaal van productie van biomassa, de rol van subsidies, de effectieve bijdrage aan de verbetering van het klimaat, de mogelijkheid om gedegradeerde gronden te gebruiken voor biomassa-productie en de gevaren die introductie van nieuwe biobrandstofgewassen met zich meebrengen.

De conclusies van die dag zijn te vinden in een samenvatting die ondergetekend op de VTB-website heeft laten plaatsen. Meer informatie is te vinden op http://www.knaw.nl/cfdata/nieuws/laatstnieuws_de_tail.cfm?nieuws__id=626

Er worden nog veel meer initiatieven in dit kader ondernomen of ze staan nog op de agenda. BOTH ENDS had eveneens op 12 december een Politiek Café gepland in Den Haag over Biobrandstoffen. Het 6de European Motor-Biofuels Forum dat op 9 en 10 januari in Rotterdam wordt gehouden, zal worden geopend door Minister Cramer. Vermeldenswaardig is nog dat op 24 januari 2008 van 13-17 uur de Werkgroep Ecologie en Ontwikkeling bij het ministerie van VROM een seminar organiseert over 'Perverse subsidies'. Het gaat hierbij om de vraag in hoeverre overheidssteun aan visserij en biomassa-productie in ontwikkelingslanden mogelijk direct of indirect bijdraagt aan de degradatie van ecosystemen.

Door Henk Lette, VTB Nieuwsbriefcommissie

POST UIT.....KALIMANTAN, INDONESIA

Omdat de Programma Teamleider (PTL) van het Indonesië programma van Tropenbos International ontslag had genomen, werd ik gevraagd om van eind juni tot begin november 2007 als interim PTL voor continuïteit te zorgen. Specifiek moest de selectie van een nieuwe Indonesische PTL worden voorbereid en moest er meegedacht worden over het programma voor een nieuwe fase.

Tropenbos begon haar activiteiten in het midden van de jaren tachtig op initiatief van o.a. prof. Roelof Oldeman. Tropenbos is van oorsprong een onderzoekscoördinerende organisatie op het gebied van tropische bosbouw en natuurbescherming die Nederlandse onderzoekers samenbrengt met

onderzoekers uit ontwikkelingslanden. Hiervoor werden destijds zes verschillende locaties uitgekozen, twee in Zuid Amerika, twee in Afrika en twee in Zuidoost Azië. De samenwerking met Indonesië was er vanaf het eerste begin en het IBN (Instituut voor Bos en Natuur), later Alterra, en de Universiteit van Leiden (Herbarium) hebben hier in de loop van de verschillende fasen aan Nederlandse zijde een belangrijke rol in gespeeld. De belangrijkste Indonesische partner was de Forest Research Agency (FORDA) van het Ministerie van Bosbouw. Financiering kwam in eerste instantie van verschillende Nederlandse ministeries, maar komt nu voornamelijk van het Ministerie van Buitenlandse Zaken/OS. Een ruim aantal van onze leden heeft direct en indirect in dit samenwerkingsverband gewerkt, waaronder ikzelf. En dat kwam me goed van pas tijdens deze interim-periode.

Het moment van de wisseling van PTL kwam ongelegen wat betreft de continuïteit. Het reguliere kernprogramma was op een paar kleine activiteiten na in 2006 afgelopen en de nieuwe Tropenbos International fase (2007-2011) was net goedgekeurd door het ministerie. Daarbij sloot een groot project, het 'Forest Partnership Programma' dat door Tropenbos Indonesië samen met WWF en CIFOR werd uitgevoerd, op 30 juni af. Naast reguliere managementtaken moest er dus aandacht worden besteed aan de eindrapportages en moest er een herstructurering van de organisatie van Tropenbos Indonesië worden uitgevoerd.

De selectie van de nieuwe PTL was tijdrovend maar relatief gemakkelijk door de grote respons op de vacaturemelding in twee landelijke dagbladen, waarna via een 'scoring'-systeem het aantal kandidaten tot een redelijke hoeveelheid teruggebracht kon worden. De laatste 20 kandidaten werden voorgelegd aan twee Indonesische partners van FORDA en de directeur en Indonesië coördinator van Tropenbos International. Via korte en langere interviews kwam men tenslotte tot de keuze van de nieuwe PTL.

De Indonesische decentralisatie in het 'post-Soeharto' tijdperk heeft grote invloed gehad op het gebruik en beheer van de bossen. Het beheer van de productiebossen ('production forests') en schermbossen ('protection forests') kwam onder de verantwoordelijkheid van de districten (Kabupaten) te vallen terwijl de natuurreservaten ('conservation forests') in handen bleven van het Ministerie van Bosbouw van de centrale overheid. De (over)exploitatie en conversie van het productiebos en de

aanslag op het schermbos is nog sneller gegaan dan in de vorige eeuw. Hoe slecht de situatie was kon ik opmerken uit een schijnbare contradictie. Tijdens een bezoek aan Samarinda (het Tropenbos Indonesië hoofdkwartier is gevestigd in Balikpapan, in de provincie Oost Kalimantan) zag ik verschillende gesloten houtzagerijen en kon ik op de Mahakam Rivier geen enkel houtvlot of houtponton ontdekken. De districtsoverheden zijn onervaren en onderbezet. Hoewel er voldoende bosbouwambtenaren zijn prefereren de districten eigen mensen en zijn onwillig bosbouwers in dienst te nemen die veelal van Java of andere eilanden afkomstig zijn.

In het 'Forest Partnership Programma' is grote aandacht besteed aan het beheer van bossen op het districtsniveau. Hiervoor waren drie districten gekozen: Pasir en Malinau in West Kalimantan en Kapuas Hulu in Oost Kalimantan. Voor het beheer van productie- en schermbossen zijn diverse activiteiten uitgevoerd, gericht op institutionele versterking van de behorende districtsdiensten. Zo heeft Tropenbos International een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling en implementatie van het concept 'Conservation District'. Dit is een speciale status voor districten die rijk zijn aan bossen en natuur en die deze resources duurzaam willen behouden met behulp van extra overheidssubsidies en mogelijk internationale bijdragen. Voor een duurzamer beheer van de productiebossen is gewerkt aan een revisie van het 'C&I Assessment system' voor 'High Conservation Value Forests' (HCVF-toolkit). Hier wordt samengewerkt met The Nature Conservancy en een Indonesisch consultantbureau. Het doel-landgebruik wordt verbreed en omvat nu ook conversie areaal, vooral voor grote hout- en bio-brandstofplantages. Voor een beter beheer van schermbossen en nationale parken zijn en worden activiteiten ontplooid op het gebied van ruimtelijke planning en participatief beheer. Vooral voor ruimtelijke planning is Tropenbos Indonesië een veel gevraagde partner.

Voor het nieuwe 'core-programma' zijn na een gedegen voorbereiding nieuwe voorstellen ontwikkeld. Het programma bestaat uit vier sub-programma's die zich richten op het 'conservation district'-model, ruimtelijke ordening, coöperatief management en alternatieven voor niet-duurzaam landgebruik. Centraal hierin staan PhD projecten voor FORDA onderzoekers die moeten bijdragen aan de institutionele versterking van het onderzoeksinstituut van het Ministerie van Bosbouw. Rondom deze vier projecten worden andere projecten/ activiteiten gezocht ter versterking of ter aanvulling.

De internationale aandacht voor klimaatverandering (COP 13 Bali) en de daaraan gekoppelde onderwerpen als CO₂ opslag, uitstootreductie en biobrandstoffen bieden grote mogelijkheden. Grote internationale en bilaterale fondsen worden ter beschikking gesteld voor onderzoek.

Ook de private sector in de vorm van eco-investeringen schept grote kansen voor het werk van Tropenbos Indonesië Programma. Het is alleen erg deprimerend dat het zover met de Indonesische bossen en natuur is gekomen. Ondanks dat alles heb ik met enthousiasme en plezier gewerkt en ik wens Tropenbos International en vooral het Indonesië Programma veel succes. Voor meer informatie over Tropenbos International en de diverse landenprogramma's verwijs ik naar hun website www.tropenbos.org.

Door Paul Hillegers, ad interim Programma Teamleider Tropenbos Indonesië

BOSSEN EN BALI

Het zal weinigen ontgaan zijn dat van 3 t/m 14 december op Bali de 13de 'Conference of Parties' vergadering van het Klimaatverdrag UNFCCC is gehouden. Hierbij stonden bossen vaak in de belangstelling, zowel positief als negatief. De Bali conferentie zelf eindigde gelukkig uiteindelijk redelijk positief met een algemene overeenkomst voor het ingaan van de 'Bali roadmap' (of het 'Bali Action Plan'). Hier waren moeizame onderhandelingen aan voorafgegaan waarbij de Verenigde Staten zich van hun meest behoudende kant lieten zien. De consensus is hierdoor wel ontdaan van concrete cijfers en slechts een eerste stap voor verdere bespreking van een vernieuwd Klimaat protocol 'na Kyoto' in 2009 in Kopenhagen.

Interessant was de grote interesse voor de relatie tussen Klimaat en Bossen van onze eigen delegatie; minister Koenders van Ontwikkelingssamenwerking presenteerde een studie over "The Economics of Adaptation". Deze studie financiert Nederland in samenwerking met Groot Brittannië en de Wereld Bank. Hij riep op om extra fondsen vrij te maken voor adaptatie op basis van het principe dat 'de vervuiler/veroorzaker van het probleem betaalt'. De studie zou ontwikkelingslanden moeten helpen om prioriteiten te stellen voor 'adaptation' activiteiten, kosten hiervan in te schatten en deze activiteiten te integreren in nationale ontwikkelingsplannen en budgetten.

Volgens de Volkskrant van 12 december betalen de overheden van Nederland, Duitsland, Frankrijk, Engeland, Australië, Zwitserland en Japan op dit moment volop mee aan de 'Forest Carbon Partnership Facility', een fonds dat 'koolstofgeld' gaat investeren in behoud van bossen. "Op het bos komt een prijs te staan", aldus de minister. Tegenover de CO₂-waarde van bossen komt men met hard geld over de brug. Zoveel geld, dat het interessant moet worden om de bossen niet langer om te hakken, en de bevolking een redelijk economisch bestaan te garanderen. De genoemde donoren hebben tot nu toe 160 miljoen euro in het fonds gestort om een reeks proefprojecten op te zetten. Het is echter de bedoeling dat op termijn dat geld uit andere bronnen komt. Westerse bedrijven die de lucht vervuilen moeten 'CO₂-emissierechten' kopen en kopen daarmee de CO₂-besparingen van energiebesparende projecten om hun eigen vervuiling te compenseren.

Minister Jacqueline Cramer van VROM vroeg in Bali aandacht voor het eindrapport van de projectgroep Duurzame Productie van Biomassa dat eerder dit jaar in de vorm van het Toetsingskader voor Duurzame biomassa was aangeboden aan het kabinet.

Alle informatie van de ontwikkelingen van de COP 13 in Bali van dag tot dag zijn te vinden op <http://www.iisd.ca/climate/cop13/>

TROPICAL FOREST CAREER NIGHT

Een heerlijke titel en die bracht veel volk op de been. De 'Tropical Forest Career Night' werd georganiseerd door de VTB in samenwerking met de Wageningse Studenten Bosbouw Vereniging 'Sylvatica' en de IFSOW (International Forest Students of Wageningen). Op 20 november jl. waren drie zalen gereserveerd in het Alterra Lumen gebouw zodat tussen de 50 en 60 bos- en natuurstudenten met internationale aspiraties konden luisteren naar en vragen stellen aan drie maal drie inleiders. Deze 9 VTB leden gaven een overzicht van hun eigen carrières, hun keuzemomenten en de problemen en perspectieven van en voor het werken in een internationale setting op het gebied van bosbouw. De achtergrond van de inleiders was gevarieerd en iedereen had veel te vertellen zodat de klok bij elke ronde onverbiddelijk was.

Voorafgaand was het welkomstwoord van Els Bognetteau, voorzitter van de VTB, waarna Ralph van Krimpen van IFSOW de studenten in de context

plaatste. Na de inleidingen was er nog voldoende tijd om ongedwongen met een consumptie na te babbelen; de studenten hadden de VTB-leden nog veel te vragen. Dat was dan ook de bedoeling en daarmee bleek de avond een groot succes. Veel studenten gaven aan dat we dit eigenlijk jaarlijks zouden moeten organiseren. Het idee om binnen de VTB te komen tot een soort van mentorschap waarbij studenten en starters bij een senior VTB lid te rade kunnen gaan en die hen in contact met anderen zou kunnen brengen werd ook enthousiast begroet door de studenten. De PR-commissie gaat dan ook aan de slag om deze ideeën verder uit te werken.

VTB WEBSITE INTERACTIEF

De VTB website www.tropischebossen.nl is vernieuwd. Na veel noeste arbeid van Jaap van Overbeek van de VTB Webcommissie is de website overgegaan naar een andere server, en tevens geheel nieuw gestileerd en van allerlei gemakken voorzien. De Nieuwsbriefcommissie, bij het bekijken van de website, is van mening dat hij er lekker strak uitziet en dat het zoeken op zowel de openbaar toegankelijke als in de alleen voor leden toegestane gedeelten logisch en gemakkelijk is. Aparte formulieren zijn toegevoegd om snel en gemakkelijk over bepaalde zaken een mening te kunnen ventileren of informatie te kunnen aandragen. Wij willen Jaap voor al het werk enorm bedanken en roepen de leden op de website zoveel mogelijk te bezoeken en te gebruiken. Het is daarom ook van belang dat de verantwoordelijken in de commissies hun webteksten nog eens goed tegen het licht houden om zonnig de zaken wat te actualiseren. Kortom, interactief op alle fronten!

De Vereniging Tropische Bossen (als studiekering van het KLV) heeft tot doel het creëren en onderhouden van een professioneel netwerk en het instellen van een dynamisch en effectief platform voor het verzamelen, kanaliseren en uitdragen van kennis en informatie over tropische bossen. Dit wil de vereniging bereiken door het stimuleren en faciliteren van contacten tussen mensen, die vanuit verschillende achtergronden en posities, geïnteresseerd zijn in duurzaam en maatschappelijk verantwoord beheer van tropische bossen.

Adres VTB: postbus 124, 6700 AC, Wageningen, vereniging@tropischebossen.nl (ook voor info en aanmelden).

Website: www.tropischebossen.nl

Deadline voor het inleveren van artikelen voor de volgende nieuwsbrief is 1 maart 2008.

Redactie VTB-Nieuws: Paul Hillegers, André Koppe, Henneleen Koppe-de Boo, Henk Lette en Paul Zambon.

Email redactie: vtbnieuwsbrief@tropischebossen.nl

Drukker: Drukkerij Junior, Nijmegen.